

עורך: ד"ר אריה קצוביץ'

מו"ל: המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס, האוניברסיטה העברית

נושא הגיליון: התפייסות

תוכן הגיליון:

1. דניאל בר-טל וגמה בנינק, "מהות ההתפייסות"

זהו מאמר רחב היקף שסוקר את תופעת ההתפייסות על היבטיה השונים ודן במהותה. המחברים דנים במשמעויותיה של התפייסות שבאה בעקבותיו של תהליך שלום, ובמשמעויותיה כתהליך, שבו היריבים יוצאים לדרך חדשה וארוכה של כינון יחסי שלום אמיתיים ויציבים. הם מציינים דרכים שונות להתפייסות, וטוענים ששילובן יחד מעלה את הסיכוי להצלחתה. טענתם המרכזית היא, שכדי להבטיח יחסי שלום לאורך זמן, יש צורך לקיים תהליך של התפייסות, שבמסגרתו יחול שינוי ברפרטואר הפסיכולוגי של הצדדים היריבים. השינוי הפסיכולוגי הנדרש לא יקרה מעצמו והוא כרוך במאמץ רב. יש צורך לשנות אמונות, עמדות, מוטיבציות, מטרות, תחושות ודפוסי ההתנהגות שהיו חלק מן הרפרטואר של בני החברה במשך שנים רבות. לרפרטואר זה היה תפקיד במהלך הסכסוך - הוא אפשר את ההסתגלות לאויב ואת הנחישות להתמודד עמו. לצדדים נחוצות אפוא חוויות חדשות שמטרתן לשנות את הרפרטואר הפסיכולוגי הקודם. גם חוויות כאלה אינן קורות מעצמן. צריך ליצור אותן. תהליך ההתפייסות דורש נחישות ומאמצים, לא פחות מהמאמצים שנדרשו לקיים את הסכסוך. המחברים: דניאל בר-טל הוא פרופ' לפסיכולוגיה בבית-הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב. גמה בנינק היא תלמידה לתואר שני באוניברסיטת אוטרכט, הולנד.

2. לואיס קריסברג, "פעולות התפייסות בזירה הפנימית ובזירה הבינלאומית"

המחבר משווה בין פעולות התפייסות בזירה הפנימית ובין אלה המתרחשות בזירה הבינלאומית. לטענתו, פעולות מגוונות של התפייסות יכולות לשנות סכסוכים ומסייעות בטיפול יחסים צודקים ויציבים בין יריבים לשעבר. הוא מציין ארבעה היבטים חשובים של התפייסות - הערכה הדדית, צדק, אמת וביטחון - שסדר חשיבותם משתנה בהתאם להקשר הסכסוך. טענה אחרת שלו היא, שלפעולות לקידום התפייסות יכולות להיות תוצאות שונות. לעתים יש להן השפעה עצמאית, בלי קשר לגורמים אחרים המעורבים ביחסים בין הצדדים. קשה ליישב סכסוך ארוך וממושך ללא פעולות התפייסות, אך אי-אפשר להתעלם מגורמים אחרים שיכולים לסייע לשינוי הסכסוך וליישבו. כדי להבין את תרומתן של פעולות התפייסות לשינוי הסכסוך, המחבר בוחן כמה גישות תיאורטיות: הגישה הריאליסטית, גישת הצרכים האנושיים, גישת האינטרס האישי, הגישה הקונסטרוקטיביסטית והגישה המוסדית, ונעזר בהן כדי לפתח גישה רחבה יותר המדגישה את ההיבט החברתי של הסכסוך ובוחנת את יעילותן של פעולות הגומלין בין הצדדים המתפייסים.

המחבר מציין שפעולות ההתפיסות המתקיימות בעקבות סכסוכים פנימיים שונות באופיין מאלה שמתקיימות בעקבות סכסוכים בינלאומיים. במערכת הבינלאומית לא נדרשת, בדרך כלל, התפיסות עמוקה ורחבה כמו זו הנדרשת בסכסוכים פנימיים. הסיבה העיקרית לכך היא שבתוך המדינה קיימות הרבה יותר נקודות חיכוך בין האזרחים לבין עצמם מאשר במערכת הבינלאומית. **המחבר: לואיס קריסברג הוא פרופסור לסוציולוגיה באוניברסיטת סירקוז שבמדינת ניו יורק, ארצות הברית.**

3. יעקב בר-סימן-טוב, "דיאלקטיקה בין שלום יציב לבין התפיסות"

הדיון מתמקד במושגים שלום יציב והתפיסות. המושג שלום יציב משמש בעיקר במחקרים בתחום היחסים הבינלאומיים, ואילו המושג התפיסות משמש בעיקר במחקרים סוציולוגיים ופסיכולוגיים. שני המושגים מציינים את השלב הגבוה ביותר ביחסי שלום בין יריבים בזירה הבינלאומית. לאחר בחינה מדוקדקת מצא המחבר ששני המושגים חופפים במידה רבה, ולמעשה הם מתארים מצב דומה של יחסי שלום וידידות בין יריבים לשעבר. יחד עם זאת, לטובת הדיון האקדמי, אפשר לייחד את המושג שלום יציב לסוג מסוים של יחסי שלום בין עמים או מדינות, ואילו את המושג התפיסות למצב שונה מעט - לייצובם של יחסי שלום בעיקר בסכסוכים פנימיים. אף ששתי האסכולות שנבדקו כאן - זו של יחסים בינלאומיים וזו של פסיכולוגיה חברתית - מתעלמות זו מזו, הן מגיעות כמעט לאותן מסקנות בדבר אופיים של יחסי השלום הנדרשים. שתי האסכולות מסכימות ששלום יציב או התפיסות הם תוצאה של תהליך ארוך, הדרגתי ואיטי הדורש תנאים מוקדמים שונים. חוקרי השלום היציב מדגישים את הדרישה לתנאים מבניים-מוסדיים ולתנאי למידה, ואילו חוקרי ההתפיסות מדגישים את הצורך בשינוי פסיכולוגי ובתנאים מבניים-מוסדיים גם יחד.

המחבר מדגיש שהתפיסות שלמה בין יריבים מושגת רק כאשר העמים עצמם מפנימים את חשיבותה ומאמינים בה.

המחבר: יעקב בר-סימן-טוב הוא פרופסור במחלקה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית וראש המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס.

4. תמר הרמן, "הרהורים על השימוש התיאורטי במושג התפיסות"

המחברת חותמת את סדרת המאמרים בביקורת על השימוש התיאורטי והמעשי במושג התפיסות. לדידה, המושג התפיסות אינו יכול לשמש ככלי אנליטי ברור ומסודר לפיצוח סוד כינונו של שלום בכלל, ושל שלום יציב בפרט. יתרה מזאת, חוסר הבשלות התיאורטית בולט ביותר כאשר התפיסות מתורגמת למישור המעשי, הן בזירה הפנימית והן בזירה הבינלאומית. המחברת מתמקדת במקרה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ומראה איך נכשלו בזה אחר זה פעולות שונות, שכוונתן הייתה להביא להתפיסות בין הצדדים.

המחברת: תמר הרמן היא ראש המחלקה למדע המדינה, סוציולוגיה ותקשורת באוניברסיטה הפתוחה ומנהלת מרכז תמי שטינמן למחקרי שלום באוניברסיטת תל-אביב.

במדור "ביקורת ספרים" מתפרסמת סקירתו של פרופ' דוד בר-גל מבית הספר לעבודה סוציאלית
באוניברסיטה העברית על ספרם של צ'ירו וזליגמן
Ethnopolitical Warfare: Causes, Consequences and Possible Solutions